

УДК 371.1

ЩОДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СТУПЕНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Шевченко Р.І., к. військ. н.,
начальник кафедри загальновійськових дисциплін
Інститут військово-морських сил
Національного університету «Одеська морська академія»

У статті освітлено та проаналізовано комплекс сучасних проблем, пов'язаних із формуванням системи ступеневої підготовки майбутніх фахівців морської освіти у педагогіці вищої школи. З огляду на необхідність удосконалення ступеневої підготовки майбутніх фахівців військово-морського флоту, автором виділено сукупність соціально-педагогічних умов продовженої професійної освіти морських фахівців, необхідних для розвитку їх професіоналізму, саморозвитку та самовдосконалення протягом усього активного професіонального життя

Ключові слова: професійна освіта, продовжена професійна освіта, неперервна професійна освіта, морський флот, морський фахівець, соціально-педагогічні умови, професіоналізм, професійна готовність.

В статье освещен и проанализирован комплекс современных проблем, связанных с формированием системы ступенчатой подготовки будущих специалистов морского образования в педагогике высшей школы. Учитывая необходимость совершенствования многоступенчатой подготовки будущих специалистов военно-морского флота, автором выделена совокупность социально-педагогических условий продолженного профессионального образования морских специалистов, необходимых для развития их профессионализма, саморазвития и самосовершенствования в течение всей активной профессиональной жизни.

Ключевые слова: профессиональное образование, продолженное профессиональное образование, непрерывное профессиональное образование, морской флот, морской специалист, социально-педагогические условия, профессионализм, профессиональная готовность.

Shevchenko R.I. ON IMPROVING MULTI-STAGE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF MARITIME EDUCATION IN EDUCATION HIGH SCHOOL

The article describes and analyzes the complex contemporary issues related to the formation of the step of preparation of future specialists of Maritime education in the pedagogy of higher education. Given the need to improve multi-stage training of future specialists of the Navy, the author has selected a set of socio-pedagogical conditions for continuing professional education of marine specialists necessary for the development of CH of professionalism, self-development and self-improvement during all active professional life

Key words: professional education, continuing professional education, continuing professional education, marine, marine specialist, socio-pedagogical conditions, professionalism, professional commitment.

Постановка проблеми. Нові соціально-економічні, політичні, правові та моральні відносини, що визначають тенденції розвитку сучасного суспільства, зумовлюють необхідність реформування системи освіти, що створює об'єктивні передумови для поновлення і ефективного функціонування ступеневої професійної освіти. На сучасному етапі пріоритетним напрямом освітньої політики в Україні є підготовка висококваліфікованих спеціалістів для морського флоту у системі неперервної професійної освіти. З цією метою створено морські ліцеї, коледжі, академії тощо, які готові виконувати покладені на ці заклади освітні функції. Все більш усвідомлюється необхідність розвитку системи продовженої професійної освіти морських фахівців, орієнтованої на їх професійний саморозвиток і самовдосконалення, що дозволить забезпечити безперервність розвитку про-

фесіоналізму і самоосвіти. У зв'язку з чим актуальності набуває удосконалення підготовки майбутніх фахівців морської освіти у педагогіці вищої школи.

Стан дослідження. Дослідженню проблеми реформування системи освіти, присвячені праці багатьох провідних фахівців у галузі педагогічної науки. Це зокрема: В.П. Андрущенко, В.Г. Афанасьєв, В.П. Беспалько, Б.С. Гершунський, С.У. Гончаренко, Р.С. Гуревич, В.В. Давидов, А.В. Долматов, І.А. Зязюн, Г.П. Климова, Г.С. Костюк, О.В. Киричук, В.О. Кудін, Н.В. Кузьміна, А.О. Лігоцький, А.С. Макаренко, Р.М. Макаров, С.Д. Максименко, Б.М. Олексієнко, Н.А. Побірченко, А.В. Петровський, В.В. Рибалка, В.О. Слатьонін, В.О. Сухомлинський, Б.М. Ступарик, М.Ф. Феденко, М.Д. Ярмаченко, Т.С. Яценко та ін. Однак, питання створення системи освітніх установ неперервної професійної

освіти цивільного і військового типу, що базується на збалансованих освітніх програмах, які оптимально поєднують можливості формування в учнів знань за базисними предметами освітнього стандарту за умов їх одночасної серйозної професійної підготовки, репрезентовано у науково-педагогічній науці, переважно, фрагментарно. Проблема ступеневої підготовки майбутніх фахівців морської освіти у педагогіці вищої школи, взагалі, залишилася поза увагою авторів. В Україні сьогодні, на жаль, немає ґрунтовних досліджень, де б знайшли відображення аспекти адаптації військово-морського фахівця у сферу військово-професійної діяльності, можливості навчальних предметів у формуванні базової готовності такого фахівця до професійної діяльності. Немає й досліджень щодо питань сформованості цілей у формуванні базової готовності фахівця військово-морського флоту, принципів структурування змісту навчальних дисциплін для формування цілісної особистості військово-морського фахівця, умов її поетапного розвитку, що і актуалізує тему даного дослідження.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження проблеми ступеневої підготовки майбутніх фахівців морської освіти у педагогіці вищої школи, та розробка пропозицій щодо поглиблення і вдосконалення їх професійного рівня на базі фундаментальної загальноосвітньої, загально-гуманітарної підготовки.

Виклад основних положень. Сьогодні у структурі освіти законодавством України виокремлено такі освітні рівні (ступені або етапи): дошкільна освіта; загальна середня освіта; професійна-технічна освіта; вища освіта; післядипломна освіта [1].

Кажучи про ступеневість освіти, слід говорити, насамперед, про продовжуваність (безперервність) освіти, що осмислюється нами як «комплекс державних, приватних і суспільних освітніх установ, що забезпечують організаційну і змістовну єдність і подальший взаємозв'язок всіх ланок освіти, задовольняючи прагнення людини до самоосвіти і розвитку протягом всього життя» [2].

Продовжена професійна освіта – це цілісний, орієнтований у часі освітній системний процес, що забезпечує поступальний професійний саморозвиток і самовдосконалення особистості морського фахівця, розвиток його творчого потенціалу та професійної культури протягом всього активного життя [3]. Однак продовжена професійна освіта – це не тільки трансформація старих і придбання нових знань, умінь і навичок у певний навчальний період. Це

складна система, що забезпечує на виході випуск висококваліфікованих професіоналів. Щодо системи безперервної освіти – система продовженої професійної освіти розглядається нами як її підсистема, орієнтована на вирішення специфічних освітніх завдань, серед яких основна – це саморозвиток професіоналізму морських фахівців протягом усього їхнього активного життя.

Однак, через об'єктивні причини, пов'язані зі змінами соціально-економічних і політичних умов, у нашій країні відбувається криза системи освіти і особливо гостро вона відчувається у вищій освіті фахівців і, зокрема морських фахівців. Адже, на сьогодні, вища освіта морських фахівців виявилася фактично у певному психологічному і педагогічному вакуумі, де домінує педагогічний емпіризм.

Аналіз досліджень щодо соціальної практики професійного становлення морських фахівців у період їх практичної діяльності доводить, що наявна система неперервної професійної освіти є, по суті, етапами закінченого навчання, тобто принцип безперервності навчання протягом усього життя фахівця не виконується. Так, наприклад, у процесі навчання фахівців на курсах підвищення кваліфікації відтворюється модель репродуктивна – звіт про навчання, при цьому у структурі навчання основний акцент робиться на компенсаторну і адаптаційну функції, розвиваюча функція навчання в основному залишається нералізованою [4]. У той же час у світовому торговельному флоті відчувається гострий брак фахівців *with quick mind*, тобто фахівців, здатних швидко аналізувати ситуації, що виникають, приймати раціональні рішення в екстремальних ситуаціях.

Цілі розвитку професіоналізму морських спеціалістів детерміновані потребами соціально-економічної системи у фахівцях, здатних забезпечити безпеку мореплавства і ефективну комерційну експлуатацію флоту у просторі світового торговельного мореплавства, рибальства і воєнної безпеки. Це, по суті, і є базисної причиною, що направляє основні педагогічні ідеї у сучасній морській освіті. Іншою, не менш важливою причиною, є наявний процес інтелектуального розвитку людини [5], що, у свою чергу, активізує процеси розвитку системного мислення (З.О. Решетова) особистості, професійного саморозвитку та самовдосконалення фахівців в Україні.

Теоретичний і соціокультурний аналіз ситуації у вищій освіті морських фахівців на сучасному етапі розвитку соціуму в Україні доводить, що основним завданням освіти стає створення необхідних соціально-педа-

гогічних умов для професійного розвитку та становлення морських фахівців, при цьому освіта виступає як засіб досягнення фахівцем його життєвих цілей з урахуванням умов мінливого соціуму. У цьому контексті, насамперед, має бути розроблена теоретико-практична концепція продовженої професійної освіти морських фахівців, базисом якої є взаємозв'язок понять: «готовність до безперервного вдосконалення професіоналізму»; «професійна готовність» як інтегральна характеристика рівня компетентності фахівця; «рівні професіоналізму»; «продовжена професійна освіта» як дискретно-безперервний процес розвитку професіоналізму і система відтворення висококваліфікованих професіоналів; «продовжене професійне навчання» як безперервний процес професійного саморозвитку та самовдосконалення морських фахівців, завдяки яким розвиток професіоналізму та самовдосконалення стають способом життя професіонала; «професійно-діяльнісне середовище спілкування» та «ігрове дидактичне середовище» як засіб, що детермінує соціально-педагогічні умови розвитку професійної готовності у системі продовженої освіти і як один з найбільш ефективних засобів розвитку творчого потенціалу морських фахівців.

Одним з основних базових понять концепції продовженої професійної освіти є «готовність до безперервного вдосконалення професіоналізму» [6], а метою і основним компонентом процесу продовженого професійного навчання є системно-інтегральна модель професійної готовності морського фахівця. Професійна готовність, як особистісна і професійна характеристика спеціаліста, розвивається у процесі практичної діяльності у поєднанні з продовженим навчанням, саморозвитком і самовдосконаленням протягом всього активного життя фахівця.

Таким чином, професійна готовність морського фахівця включає володіння ним професійними знаннями, вміннями та навичками їх практичного використання для вирішення складних завдань, що виникають у процесі практичної діяльності, високий рівень готовності і мотивації до саморозвитку та самовдосконалення.

З огляду на поліпрофесійний характер роботи мореплавців, наприклад, судноводіїв, поняття «професійна готовність за своїм змістом є інтегральним показником, який може бути трансформований в інтегральний критерій для оцінки рівня професіоналізму фахівця» [7].

Теоретико-практична спрямованість концепції продовженої професійної освіти забезпечується розробкою [8]:

1) системи цільових функцій продовженого навчання морських фахівців, представлених у вигляді системно-інтегральної моделі професійної готовності, що включає готовність до безперервного саморозвитку і самовдосконалення протягом усього життя;

2) варіативної соціально-організаційної моделі продовженої професійної освіти;

3) принципами відбору змісту навчання – системного моделювання, варіативності і дидактичним принципом випереджаючого навчання;

4) проектуванням відкритих педагогічних систем професійного навчання, в основі яких покладено комплексні професійні ділові ігри та ігрові імітаційні експерименти;

5) моделлю управління розвитком кадрового потенціалу судноплавної компанії або військової частини та інваріантною моделлю організаційно-педагогічного дистанційного керування процесом продовженого професійного навчання, метою якого є безперервний розвиток професійної готовності фахівця, його саморозвиток і самовдосконалення;

6) системою соціально-педагогічних умов продовженої професійної освіти морських фахівців.

Включення у систему сучасної неперервної професійної освіти, як завершеного навчання, дидактичної відкритої системи продовженого професійного навчання призводить до зміни парадигми неперервної професійної освіти на парадигму професійного саморозвитку та самовдосконалення, що реально забезпечує безперервність процесу розвитку професіоналізму протягом всього активного життя фахівця [9].

Реалізація основних концептуальних положень продовженої професійної освіти морських фахівців детермінується вимогами соціуму і соціально-педагогічними умовами. Сукупність цих умов можна уявити у такий спосіб:

1. Головною соціально-педагогічною умовою побудови системи продовженої професійної освіти є моделювання її цілей, які відображають основні напрямки діяльності, і прогностична мета, представлена у вигляді динамічної системно-інтегральної моделі професійної готовності морських фахівців, яка представляє особистісну характеристику фахівця, що розвивається у процесі продовженого навчання, і включає володіння ним професійними знаннями, вміннями та навичками їх практичного використання для вирішення складних професійних завдань, високий рівень готовності і мотивації до саморозвитку та самовдосконалення.

2. Для того, щоб система продовженої професійної освіти досягала поставлених цілей, необхідно задати адекватні соціально-організаційні функції системи, головна з яких – організація і управління процесом професійного розвитку, саморозвитку та самовдосконалення морських фахівців протягом всього активного життя фахівця як друга важлива соціально-педагогічна умова продовженої професійної освіти.

Однак безперервність процесу обумовлюється і низкою інших умов. Так, мета може бути досягнута лише частково, якщо у процесі реалізуються не всі функції, а лише деякі з них. Тому важливою педагогічною умовою є розробка засобів і методів, які б активізували функції системи у напрямку досягнення мети: мотиваційно-цільові, ігрові методи, імітаційного експериментування, проблемного навчання, математичного моделювання, програмно-цільові, ігрового проектування. Але і виділена нами система методів не забезпечує досягнення мети, якщо не буде адаптивного організаційно-педагогічного управління.

В основу організаційно-педагогічного управління розвитком професіоналізму морських фахівців, їх саморозвитку та самовдосконалення, на нашу думку, має бути покладено ідею методу комплексних цільових програм, відмітною особливістю яких є їх особистісна орієнтація, тобто у програмі враховуються особисті цілі індивіда, його інтелектуальний і професійний рівень, його амбіції і реальні можливості. Як базова модель управління виступає інваріантна модель організаційно-педагогічного дистанційного керування процесом продовженого професійного навчання [10].

При цьому для ефективного управління розвитком професіоналізму морських фахівців необхідно ставити довгострокові цілі, розробляти довгострокові прогнози динаміки соціально-педагогічних умов, розвитку науково-технічного прогресу, програми і плани розвитку кадрового потенціалу. Вирішення цих завдань ми відносимо до функцій стратегічного управління, до якого включено: діагностика самої системи у контексті її здібностей вирішувати поставлені завдання і діагностика рівня професійної готовності фахівців; розробка комплексних цільових програм і планів розвитку професіоналізму морських фахівців з орієнтацією на системно-інтегральну модель їх професійної готовності; розробка стратегії і тактики реалізації комплексних цільових програм і планів; розробка стратегії розвитку самої системи.

Серед функцій стратегічного управління [11] особливо важливе значення має дов-

гострокове планування, яке є однією з важливих функцій управління, оскільки при плануванні проводиться:

а) узгодження цілей системи і засобів їх досягнення, включаючи забезпечення ресурсами;

б) визначення контрольованих параметрів функціонування системи і критеріїв ефективності;

в) визначення відносної важливості заходів плану у вигляді системи пріоритетів для встановлення черговості їх виконання та виділення ресурсів.

Отже, стратегічне організаційно-педагогічне управління розвитком професіоналізму морських фахівців є інтегральним компонентом продовженого професійного навчання і необхідною соціально-організаційною та педагогічною умовою функціонування освітньої системи [12].

Висновки. Отже, вище викладене дає підстави виділити сукупність соціально-педагогічних умов продовженої професійної освіти морських фахівців, яка включає:

1) моделювання цілей системи продовженої професійної освіти, які задають основні напрямки та функції її діяльності;

2) завдання прогностичної мети і цільових функцій продовженого професійного навчання, розвитку і саморозвитку протягом усього життя фахівця;

3) визначення закономірностей і принципів продовженого професійного навчання та їх реалізацію у педагогічній системі;

4) оптимальність, системність і безперервність відбору змісту навчання морських фахівців;

5) створення професійно-діяльнісного середовища спілкування та ігрового дидактичного середовища у комплексних професійних ділових іграх;

6) створення адаптивної педагогічної системи на основі комплексних професійних ділових ігор, які активізують розумову діяльність і розвивають професійну готовність;

7) кооперацію освітніх структур і судноплавних компаній або військових частин для розробки комплексних цільових програм і управління розвитком професіоналізму морських фахівців;

8) розробку методологічного і методичного забезпечення професійного розвитку, саморозвитку та самовдосконалення морських фахівців, модульних курсів і ділових ігор для дистанційного навчання, методів самодіагностики та самоврядування;

9) організаційно-педагогічне управління системою і адаптивним процесом саморозвитку та самовдосконалення морських фахівців.

Виділена нами сукупність соціально-педагогічних умов продовженої професійної освіти морських фахівців є необхідною для функціонування системи і досягнення поставленої мети – розвитку професіоналізму, саморозвитку та самовдосконалення протягом усього активного життя професіонала.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рівні освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.timo.com.ua/wiki/index>.
2. Безперервна освіта. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/24166/>
3. Педагогічний процес у професійній школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1594102455048/pedagogika/pedagogichniy_protsets_profesiyinyi_shkoli
4. Підвищення кваліфікації судноводіїв. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.onma.edu.ua/index.php?upsudovg_ua
5. Kop R. The Challenges to Connectives' Learning on Open Online Networks: Learning Experiences during a Massive Open Online Course / R. Kop // *International Review of Research into Open and Distance Learning*. – 2011. – Vol. 12. – № 3.
6. Оверко Н.Я. Особистісний аспект професійної компетентності викладачів ПТНЗ / Н.Я. Оверко // *Становлення професійної компетентності викладача суспільно-гуманітарних дисциплін : матеріали наук.-практ. конф., 3 грудня 2013 р., м. Львів. – Львів : НМЦ ПТО у Львів. обл., 2014. – С. 46-47.*
7. Вітвицька С. Компетентнісний та професіографічний підходи до побудови професіограми магістра освіти / С. Вітвицька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/VZhDU/2011_57/vip_57_10
8. Торічний О.В. Педагогічна концепція організації неперервної освіти майбутніх офіцерів-прикордонників для вдосконалення військово-спеціальної компетентності / О.В. Торічний // *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. – 2012. – Вип. 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_3_26
9. Журат Ю.В. Теоретичні та методичні умови формування професійної суб'єктності майбутнього педагога-вихователя у вищому педагогічному навчальному закладі / Ю.В. Журат // *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер.: Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 30. – С. 68-75. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2016_30_11
10. Тархан Л.З. Теоретичні і методичні основи формування дидактичної компетентності майбутніх інженерів-педагогів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.З. Тархан. – К., 2008. – 40 с.
11. Принципи та функції стратегічного управління. Стратегічні рішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.info/1-122700.html>
12. Герганов Л.Д. Професійна підготовка кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві: теорія і практика : [монографія] / Л.Д. Герганов ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2015. – 342 с.